

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะระบบเศรษฐกิจที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย ต่างก็ได้รับกระแสการเปลี่ยนแปลงหลักของโลก ทำให้ประเทศเหล่านี้กำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ มากมาย เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางน้ำ ปัญหาขยะ และสิ่งปฏิกูล (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นในหลายพื้นที่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้รับความนิยม และความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศจำนวนมาก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539) จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด นอกจากสะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของนักท่องเที่ยวในการเข้าไปพักผ่อนหาความสุขในพื้นที่ธรรมชาติแล้ว ยังสะท้อนสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงอีกประการหนึ่งคือ ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการจัดการดูแลอย่างเป็นระบบ ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมหรือด้อยค่าลงไป นอกจากผลเสียที่เกิดขึ้นกับรายได้ของประชาชนโดยตรงแล้ว รัฐต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นจำนวนมาก

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาหลายหน่วยงานได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว เช่น การตราพระราชบัญญัติและกฎหมายต่างๆ ออกมาบังคับใช้ ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2518 และแก้ไขในปี พ.ศ. 2535 นั้น แต่เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการมีจำกัด ส่วนใหญ่มีแต่มาตรการกำกับและสั่งการในลักษณะการบังคับและควบคุมโดยใช้มาตรการทางกฎหมาย และรูปแบบการจัดการแบบแยกส่วน (พัคตร์วิมล เพียรล้ำเลิศ, 2539) หน่วยงานราชการต่างๆ ปฏิบัติภารกิจของตนโดยไม่มีการประสานงาน ประกอบกับข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ทั้งหมด (จักรกฤษ พานิชกุล, 2547) รวมถึงขาดการวางแผนการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ปัญหาดังกล่าวนี้จึงยังคงอยู่ และมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น เพราะการแก้ไขปัญหายังขาดการมีส่วนร่วมจากชุมชนซึ่งมีส่วนโดยตรงในการทำให้เกิดปัญหา (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นงานวิจัยที่บุคคลหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการวิจัย การวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแผนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการดำเนินการประเมินผล โดยที่ทุกขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน (ชนิษฐา กาญจนสินนท์, 2536) วัตถุประสงค์ของการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามาร่วมศึกษาค้นคว้า หาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา และวรรณกรรมเพื่อแก้ไขปัญหามาของชุมชนตน ให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง เป็นแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นนั้น

อำเภอเกาะลันตา จ. กระบี่ มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในระดับโลก โดยเฉพาะเกาะลันตาใหญ่ มีนักท่องเที่ยวจากประเทศแถบยุโรปและสแกนดิเนเวียเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นนักท่องเที่ยวกลุ่มหลักที่จะเดินทางมาเที่ยวยังเกาะลันตา เกาะลันตาใหญ่มีโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกที่พร้อมในทุกด้าน เช่น โรงแรมและรีสอร์ท ระดับ 5 ดาว สนามบินนานาชาติ ท่าเรือยอร์ช ทำให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของเกาะลันตามีอัตราการเจริญเติบโตสูงเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศและของภูมิภาค ล่าสุดนิตยสารฟอบส์ได้จัดอันดับเกาะลันตาใหญ่ให้เป็น 1 ใน 6 เกาะที่น่าเดินทางมาพักผ่อนและท่องเที่ยวที่สุดในโลก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552) และในอนาคตอันใกล้คาดว่าจะมีโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวระดับ High Class มากขึ้นสถิตินักท่องเที่ยวรวบรวมในรอบปี 2549 พบว่ามีนักท่องเที่ยวจำนวน 253,727 คน เพิ่มขึ้นเป็น 42% จากปี พ.ศ. 2548 และมีแนวโน้มจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกๆ ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ด้วยประกอบด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548) ถึงแม้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวจะมากขึ้นหรือน้อยลง ปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมก็ยังไม่หมดไป หากคนในพื้นที่ยังไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พื้นที่ในชุมชนศาลาด่าน ประสบกับปัญหาด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหาจราจร ปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลศาลาด่านมีนโยบายจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพในอนาคต เช่น การกำหนดขอบเขตของการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อจัดโซนนิ่งให้เป็นพื้นที่ถนนคนเดินมากขึ้น การวางแผนเพื่อการจัดการด้านขยะ ด้านน้ำเสีย ด้านปัญหาจราจร (สมพงษ์ ดำรงอ่องตระกูล, 2552)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของอบต.ศาลาด่าน ได้วางแนวทางเพื่อการพัฒนา ต.ศาลาด่าน อ.เกาะลันตา เช่น สร้างจิตสำนึกและตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดให้มีการกำจัดขยะมูลฝอยอย่างถูกระบบ การส่งเสริมและสนับสนุนโครงการถนนสายสีเขียวทุกหมู่บ้าน (อบต.ศาลาด่าน, 2552) ยุทธศาสตร์เหล่านี้นับว่าเป็นอีกแนวทางหนึ่งเพื่อการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม แต่จากสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมปัจจุบันที่เกิดจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเข้าใช้บริการต่างๆ ในเกาะลันตาเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการ ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม มีส่วนทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงมาก อันส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้ ดังนั้นการจัดการปัญหาจำเป็นจะต้องได้รับการแก้ไข และแนวทางหนึ่งเพื่อเป็นการจัดการปัญหา นั่นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการศึกษาของวรพัตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547) พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของเมืองโบราณเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในระดับน้อยในทุกๆ ขั้นตอน ทั้งนี้ในส่วนของการมีส่วนร่วมประชาชนต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหามากกว่าเดิมในทุกๆ ขั้นตอน ซึ่งเป็นเรื่องที่ควรสนับสนุนเป็นอย่างมาก เพราะหากประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ก็จะทำให้การจัดการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ามาใช้แก้ปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมของ ชุมชนศาลาด่าน อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ และจัดการแก้ปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานภาพปัจจุบันด้านสิ่งแวดล้อม และผลกระทบที่มีต่อสุขภาพ จากกิจกรรมท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและความต้องการของประชาชนในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม จากกิจกรรมการท่องเที่ยว
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กับปัจจัยส่วนบุคคล
4. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กับผลกระทบด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ
5. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว กับผลกระทบด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

สมมุติฐานการวิจัย

สมมุติฐาน ข้อที่ 1 ประชาชนเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐาน ข้อที่ 2 ประชาชนอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 3 ประชาชนอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 4 ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 5 ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 6 ประชาชนที่มีสถานภาพการอาศัยในพื้นที่ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 7 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพร่างกาย มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 8 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพสังคม มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 9 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิตใจ มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมุติฐานข้อที่ 10 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิตวิญญาณ มีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 11 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพร่างกาย มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 12 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพสังคม มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 13 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิตใจ มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

สมมติฐานข้อที่ 14 ประชาชนที่ได้รับผลกระทบด้านสุขภาพจิตวิญญาณ มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ในพื้นที่ ตำบลศาลาด่าน อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ได้แก่บ้านศาลาด่าน บ้านพระแอะ บ้านโละบาหรา บ้านทุ่งหยีเพ็ง บ้านโละดูหยง

ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมท่องเที่ยวของตำบลศาลาด่าน อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ โดยกำหนดประเด็นเนื้อหาที่ทำการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพแวดล้อมปัจจุบันและผลกระทบต่อสุขภาพจากกิจกรรมท่องเที่ยว ในด้านดังต่อไปนี้

ด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ด้านขยะมูลฝอย ด้านน้ำเสีย ด้านจราจรทางบก ด้านมลภาวะทางสายตา

ด้านการวางผังเมือง

ด้านสุขภาพ ได้แก่ มิติด้านกาย มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคม มิติด้านจิตวิญญาณ

2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมท่องเที่ยว ในด้านดังต่อไปนี้ (Cohen,J.M. and Uphoff,N.T.,1997)

1. การค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การวางแผน/ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการ
3. การลงทุน/ปฏิบัติกิจกรรมหรือโครงการ
4. ติดตามและประเมินผล

3. ศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม จากกิจกรรมท่องเที่ยว ในด้านดังต่อไปนี้

1. ความต้องการมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วางแผน และการตัดสินใจ
2. ความต้องการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. ความต้องการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
4. ความต้องการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของประชาชนใน ต.ศาลาด่าน อ.เกาะลันตา จ.กระบี่ ที่นำไปสู่การจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนใน ตำบลศาลาด่าน อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ได้มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา วางแผน/ตัดสินใจดำเนินกิจกรรมลงทุนและปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งมีการติดตามผลของกิจกรรมท่องเที่ยว

3. ผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่ทำให้ประชาชนใน ตำบลศาลาด่าน อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ได้รับจากกิจกรรมท่องเที่ยว ประกอบด้วย

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม

1. ด้านขยะมูลฝอย
2. ด้านน้ำเสีย
3. ด้านจราจร
4. ด้านมลภาวะทางสายตา
5. การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลกระทบด้านสุขภาพ

1. มิติด้านกาย
2. มิติด้านจิตใจ
3. มิติด้านสังคม
4. มิติด้านจิตวิญญาณ

4. สุขภาพด้านจิตวิญญาณ หรือสุขภาพด้านปัญญา หมายถึง เป็นความรู้สึก หรือความเชื่อของบุคคลต่อบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมของมนุษย์ที่ศรัทธาและรักสิ่งอื่น ๆ และคนอื่น ๆ ไม่น้อยไปกว่าการรักตนเอง เช่น รักผู้อื่น รักสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากลักษณะต่าง ๆ เช่น มีความหวัง, มีความรักในชีวิตและลงมือทำ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

เพื่อเป็นแนวทางให้องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลันตาและสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเกาะลันตาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้วางแผน พัฒนารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม